

SLEČINKA Z PENSIONÁTU

T. H. Ševčenkovi

I

Lidé se diví, že jsem veselá: podle všeho jsem hoře a neštěstí nepoznala. Jsem taková už od narození. Říká se tomu umět se narodit... Stávalo se, že mě i bili (radši na to nevzpomínat), neudrším se, zapláču si, ale pak si to rozvážím — a už se směju. Je to všelijaké: jednou pláčeš, jindy zas skáčeš — a tak je to i s tím mým nešťastným osudem. Kdybych měla plakat pro všechno, co mě zlého potká, to bych si už byla musila oči vyplakat. Otce ani matku jsem nepoznala, vyrostla jsem jako sirotek, mezi cizími lidmi. I když jsem neměla těžkou práci, zapomínali se mě zeptat, nemám-li hlad, není-li mi zima, jsem-li vůbec živa...

Když mi bylo deset let, vzali mě do dvora. Stará paní byla docela mírná, snad proto, že už to byla vetchá stařenka, stěží vlekla za sebou nohy, a když promluvila — bylo to jen šu-šu, člověk hned nerozuměl, co povídá; jak by taková stařenka mohla bít! Byla už jako věchýtek. Celý den vysedává na verandě; jak přijde noc, heká a sténá. Ale za mlada, tak o ní aspoň povídají, měla všelijaké nápady i ona... Ale jednou se přestat musí!

Za mých časů jsme už ve dvoře žili v klidu; jen jedno bylo zlé, že nás nepustili ani na krok ze dvora. Leda na velký svátek jsme si vyprosili, abychom mohli do kostela, ale v neděli na to nebylo ani pomyslení. „Rozběháte se,“ říkávala paní nazlobeně, „nepustím vás!... Ještě nejste v takovém věku, abyste si musily hledět Pánaboha: na to máte dost času, ještě neumíráte.“

Sedíme tak den co den v dívčím čeledníku a pracujeme a kolem je ticho jako někde v zakletém místě. Jenom paní zavzdychá nebo některá z děvčat ti něco pošeptá do ucha, některá si povzdychne z nudy. Ta práce je k zlosti. K zlosti, k nevydržení; ale co dělat? Musíme děkovat aspoň za to, že nás nebijí desetkrát za den, jak prý se děje jinde.

A někdy jsme zas samé veselí, ani nevíme proč. Je nám tak veselo, že v nás každá žilka hraje! Kdybychom směly, zazpívaly bychom si, až by se to rozléhalo po celé vsi... Ale neodvážíme se!... Díváme se jedna na druhou a i tak se nemůžeme udržet smíchy. Tu jedna mrkne, tu zas druhá jí mrknutí oplácí; tu přiváží některou za copy k židli; jiná vyskočí a začne skákat po špičkách, aby to paní nezaslechla — krotí se, točí se, jen jí rukávy litají... Co všechno jsme se navyváděly!

Stará paní neměla příbuzenstva kromě vnučky, ta se učila v Kyjevě v nějakém... kdybych to tak dovedla vyslovit... pen-si-o-ná-tu. Často posílá staré paní dopisy, a ta si ty dopisy denně čte — popláče si nad nimi a někdy se i pousměje. Ale v jednom dopise vnučka napsala, aby už pro ni přijeli a vzali ji domů... Matičko Boží! Celý dům byl v jednom shonu: bílilo se, mylo, uklízelo!... Čekáme slečinku! Slečinka přijede!

Stará paní jako by pookřála: šourá se z pokoje do pokoje, každým oknem vyhlíží na cestu a nás honí na kraj vesnice, abychom se podívaly, nejede-li slečinka. A právě tohle nám přišlo vhod. Za týden, co jsme ji vyhlížely, jsme si aspoň užily. Posílají nás, a tak běžíme, letíme... Sotva spatříš step, krásná pole, je ti hned veselo!... Zelená step jako by ti ubíhala před očima někam daleko, daleko... Jak je milé vydechnout si na svobodě!

Natrháme si květin a ozdobíme se jimi jako nevěsty a až do samého dvora se těmi věnečky pyšníme. Sotva však vstoupíme na dvůr, strhneme je se sebe, zahodíme — a tolik líto nám bylo ty věnečky zahazovat, tolik líto!

II

Konečně jsme se slečinky dočkaly, přijela... Jak byla krásná! Kde jen se ta krása vzala? Zdá se, že takovou krasavici by nebylo možno ani vymalovat!... Stará paní ji objímala, z rukou ji nepouštěla, líbala ji, hladila a mazlila se s ní. Vodila ji po pokojích, všechno jí ukazovala, o všem jí vyprávěla a slečinka se jen obracela sem a tam a všechno si zvědavě prohlížela.

Stará paní ji posadila za stůl. Pláče a směje se zároveň, vyptává se a hostí ji: „Nechtěla bys snad něco sníst? Nechceš se snad něčeho napít?“ Nastavěla před ní spoustu jídla a pití; sama si sedla vedle ní a nemohla se na ni vynadívát. A slečinka si ode všeho zobne jako vrabec, čile a způsobně. My se schováme za dveře a díváme se na ně a posloucháme, co ta slečinka bude povídat — jestli z toho nevyzkoumáme, co v ní je, jakou má povahu a zvyky.

„Jakpak se ti, srdíčko, žilo tak opuštěné?“ ptá se stará paní. „Nič mi nepovídáš.“

„Ach, babičko zlatá! Co bych vám vyprávěla! Byla tam taková nuda!“

„Mnoho jste se učily?... Copak tě tam naučili, drobečku můj?“

„Že se na to ptáte!... Babičko, vám se tady na svobodě žilo dobře, ale co jsem já tam vytrpěla s tím učením!... Už nikdy mi to ani nepřipomínejte!“

„Holubičko moje!... No to se rozumí — cizí lidé —

hodně ti ubližovali... Pročpak jsi mi to hned nenapsala?“

„Co si myslíte, babičko? Copak se to smí?... Hned by se to dověděli...“

„Chudinko moje!... Pověz mi, jak ti tam ubližovaly ty nevěřící duše.“

„Och, babičko! Mořili nás, mučili nás, a pořád jenom samými hloupostmi. To se uč, tohle se uč, páte přes deváté... dří a dří a dří!... K čemu potřebuji vědět, jak obíhají hvězdy po nebi nebo jak žijí lidé za mořem a je-li tam u nich dobře nebo špatně? Mně stačí, když budu vědět, jak se chovat mezi lidmi...“

„Ale k něčemu to přece jen je, co se lidé učí, zlatičko! Vždyt i naše slečinky, a je to taková bída s nouzí, ale i ty brebentí francouzsky.“

„Ech, babičko!...“ zašvitořila slečinka. „Francouzštině a hudbě jsem se učila s chutí a tanci také. To člověk potřebuje. Toho si každý všimne, to každý pochválí; a všechno ostatní je taková zbytečnost... Učíš se to, a stejně to zapomeš! Pro učitele je to nuda a pro žáky učiněné neštěstí. Co času se tím promarnilo!“

„Tak jak to je? To vás učí tak špatně?“

„Povídám vám, že to je nudné, protivné a zbytečné. Oni jen myslí na to, aby dostali zapláceno, a my zas, aby nás co nejdříve pustili na svobodu... Pročpak jste se zamyslíla, babičko?“

„Ale proto, srdíčko, že za tebe brali pěkné peníze, a špatně tě učili. Co když to všechno časem zapomeš?“

„Copak na to vypadám, babičko? Pánbůh chraň! Jak mohu před hosty nebo někde na návštěvě zapomenout hudbu nebo tanec anebo, dejme tomu, fran-

couzštinu?... A co se týče těch hloupostí o cizích zemích, jedním uchem mi to šlo tam a druhým ven, o tom už nevím vůbec nic. Křčertu s tím vším!“

„A což když se tě někdo časem zeptá, jak se po nebi pohybují ty hvězdy, nebo podobně? Lidé tě hned pomluví: Učila se, a nic neumí!“

„Co to říkáte, babičko? To jsem se přiznala jenom vám, že to neumím, ale cizí na to nikdy nepřijdou, i kdyby se vyptávali celý den. Já se ze všeho vykroutím, ještě na ně i vyzraju, uvidíte, babičko! Chcete, já vám zazpívám. Poslouchejte!“

A zazpívala, zanotovala — jako když má v hrdle stříbro.

Stará paní ji začala líbat. „Srdíčko moje! Ty mé potěšení!“ A slečinka se k ní lísá a prosí:

„Bábinko, kupte mi krásné šaty, podle nové módy!“

„O to neměj starost, dítě. Budeš mít všechno. Budeš nejkrásnější ze všech slečinek!“

My děvčata se na sebe díváme: Co všechno tam naši slečinku nenaučili! A nejvíc, to se podívejme, balamutit lidi!

III

„Pojďme, holubičko,“ povídá stará paní, „chci, aby sis vybrala některé děvče!“

A vede ji k nám. Utekly jsme ode dveří do kouta a tam jsme se srazily k sobě.

„To je vaše slečinka,“ povídá nám paní. „Polibte jí ruku!“

Slečinka se na nás skoro ani nepodívala a natáhla konečky dvou prstů k políbení.

Stará paní nás všechny představuje: „To je Hana, tahle je Varka, a tahle Domacha...“

Slečinka sebou najednou trhla, zatleskala rukama a téměř vykřikla: „Můj ty Bože, jestlipak mě některá z vás dovede učesat a ušněrovat?“

Stojí se založenýma rukama a dívá se na nás.

„Proč by ne?“ povídá stará paní. „Dovedou to, srdíčko! A když ne, tak je to naučíme.“

„Jak ti říkají?“ ptá se mě slečinka, a aniž vyslechla mou odpověď, říká staré paní: „Tahle bude má!“

„Tak dobře; chceš-li tuhle, vezmi si ji. Jen hleď, Ustyno (to povídá mně), řádně služ — u slečinky se budeš mít dobře.“

„Pojďme už, babičko, nechme toho!“ přerušila ji slečinka, ušklíbla se, odvrátila se stranou, přivřela oči a uskočila, jako by se o něco popálila...

„Holubičko,“ povídá stará paní, „musíš si ji vycvičit: jsou to hloupé husy. Já jí řeknu jednu věc, ty druhou a teprve pak z ní bude člověk.“

„Babičko, to je škoda, že jste ji necvičila dřív! Teď abych se s ní mořila! Měla jste některou poslat do města.“

A povídají si, jako by mluvily o koních nebo o něčem podobném.

„Oh Ustečko,“ trápí se děvčata, „ty se budeš mít, je tak nevlídná!“

„Ale což, děvčata!“ povídám jim. „Naříkáním se nic nespraví a osudu neutečeš. Nějak bude, však uvidíme.“

A zamyslíla jsem se.

IV

Večer mě volají: „Jdi k slečince, odstrojíš jí!“
Vstoupila jsem; slečinka už stojí před zrcadlem a všechno se sebe strhává.

„Kde jsi běhala? Honem mě odstroj! Rychle, chci spát!“

Svlékám ji, a ona na mne stále pokřikuje:

„No tak rychleji, rychleji!“

Vrhla se na lůžko:

„Zuj mě!... A dovedeš natáčet vlasy?“ ptá se.

„Ne, neumím!“

„Bože můj, já nešťastná. Jak je hloupá!... Jdi si!“
Děvčata na mne už čekala.

„Tak co, Usto? Co, sestřičko? Jaká je, holubičko?“
Co jim mám říci?

„Děvčata, jsem hloupá,“ povídám, „protože nedovedu natáčet vlasy!...“

V

Nazítří se naše slečinka probudila velmi časně. Umyla se, ustrojila, oběhla všechna stavení, celý dvůr, i v zahradě byla. A je tak veselá. „Jsem doma!“ volá. „Doma! Smím dělat, co chci!“

Líbá starou paní a neustále se jí ptá:

„Bábinko, pojedeme brzo na návštěvu? A kdy přijedou hosté k nám?“

„Napřed se s tebou chci sama dosyta potěšit, rybičko, dosyta se na tebe vynadávat!“

„Už se nemohu dočkat, babičko! Na nic jiného jsem nemyslíla než na to, že až přijedu domů, bude tu veselo, plno lidí, hudba, tanec... Bábinko milá, milovaná!“

„No tak dobře, ty můj ptáčku! Až se tu trochu dáme do pořádku, pak hned pozvu hosty.“

Začaly přípravy. Stará paní dává vytáhnout z komory truhly, vybírá z nich aksamity a tenká plátýnka, bere slečince míru, stříhá. Slečinka radostí až vyskaku-

je a tváře jí červenají. Tu skočí k jednomu zrcadlu, tu se podívá do druhého; vezme sklenku vody a i v ní se zhlíží, jaká je krásná. Tu si zaplete vlasy a hned si je zas rozplétá, tu si je převazuje stužkami a hned zas si je zdobí kvítím...

„Ach, bábinko milá,“ vykřikne, „kdy se už obléknu do atlasových šatů?“

„Až se zasnoubíš, dítě,“ odpovídá stará paní. „Provdám tě za knížete nebo hraběte, nejbohatšího na celém světě!“

A slečinka vztyčí hlavu a pohybuje se tak, jako by už byla urozenou kněžnou.

O ničem jiném se u nich nemluvílo než o knížatech a velkomožných pánech. Vyprávějí si, jaké šaty bude mít nevěsta o svatbě, jaké postaví zděné budovy, jaké vrané koně zapřáhnou, a já nevím co ještě. Je to jen takové prázdné přemílání — a tak si slečinka povzdychne:

„Což, babičko, my o tom pořád jen hovoříme... A dosud u nás nikdo nebyl!“

„Tak jen měj ještě trochu strpení: sjede se ti lidí, že se sem ani nevejdou.“

VI

A opravdu, sjelo se k nim hostí — jako k ohni. Jedni ze dvora, druzí do dvora. Nevyspíme se, neodpočineme si: běháme, posluhujeme, od rána do večera jsme samá starost. Někdy se jich sem vevalí takový zástup, že se divíme, kdo z panstva mezi nimi ještě není! Všechno se to bujně směje, tančí, jí, pije; je to tak zahálčivé, tak zhýčkané! Některá paní ani dveřmi neprojde. A co jen se u nás vystříдалo mladých pánů! Kroužily jich kolem naší slečinky celé roje, bzučeli

jako čmeláci. Obešla je snad všechny, na někoho promluvila, na někoho se mile podívala; jednoho se přívětivě ptá na zdraví, druhému si stěžuje, že je jí bez něho nějak smutno a podivně, jinému dělá místo, aby se posadil vedle ní, jako by byl příbuzný. Ubožáci se zamilovali, až úplně zpitoměli, zhubeněli, zrovna usychali. Den co den k nám přijíždějí, jeden druhého předhání a jeden na druhého se dívá nevraživě. Kdo ví, zda se jim všem tak zalíbila či snad neměli v tu dobu jiné rozptýlení, slézali se tam jeden za druhým jako mravenci na cukr. To víte, kde se mají povyrazit? Jak si zpestřit život?... Dobře se najíst, napít a pobavit — a co víc?

VII

Ponenáhlu slečinka převrátila všechno podle svého — život i hospodářství!

„Babičko, nechte už přece toho pletení! Copak nemáte nikoho, kdo by tu práci dělal za vás? Ať přijde kdo přijde, vy stále sedíte nad punčochou, jako nějaká služka.“

„Ale dítě, vždyť by mi bez práce byla dlouhá chvíle!“ namítá stará paní.

„Vezměte si knížku, čtete.“

„Co budu číst? Vždyť na čtení už nevidím.“

„Tak se jen tak procházejte, jenom, dušinko, neplette! Raději mi tím drátem vypíchněte oko!“

„Tak dobře, dobře, nerozcíluj se!“

Stará paní zanechala pletení, nudí se. Slečinka jí nasadila na hlavu čepček s pestrými stuhami a posadila ji do křesla uprostřed pokoje. Když přijedou hosté, je připravena je přivítat.

Starou paní už omrzel svět, ale slečinka jí těší:

„Bábinko, jak je u nás krásně, jak je to u nás velkolepé a nádherné!“

VIII

Nás děvčata posadila všechna k vyšívání. Sama nás učí a co chvíli k nám zabíhá, jestli vyšíváme. A když jdeme obědvat, mračí se a hubuje. Později byla čím dál tím zlostnější; už i nadává, někdy i štípne nebo štouchne potají, ale sama přitom zrudne jako pivoňka — zastydí se. To pokud si ještě nezvykla; ale když se okoukala, zdomácněla, pak jsme poznaly, kde je ve světě zlo domovem.

Když ji přijdu oblékat, co při tom od ní zkusím posměchu a nadávky!... Zaplétám jí vlasy — není to dobře! Znovu je rozplétám a zaplétám — zas to není v pořádku! Celé ráno tím promarní. Štípá mě, dostávám štulce, hřebínkem mě škrábe, špendlíky píchá, vodou polévá — co všechno neprovádí se mnou ubohou!

Jedenkrát u nás čekali plukovníkovy z města; už zvečera jsme zametly dvůr, v domě jsme uklidily jako před svátky. Slečinka se posadila, abych jí učesala. To jsem tenkrát zkusila! Raději bych holýma rukama přebírala žhavé uhlí, než se takhle mořit s jejími plavými vlasy!... Jsi taková, jsi onaká, táhni mi pryč a zase pojď sem; začala do mne strkat, dorážela na mne — až jsem se polekala! Chrlila ze sebe slova, hlas jí přeskakoval, dupala, dupala a pak se rozplakala. . . Vyběhla jsem a ona za mnou až do sadu: „Na kousky tě roztrhám, zaškrťm tě, zmije!“ Ohlédnu se na ni, byla tak hrozná, že se až nohy pode mnou roztřáslý. Chytila mě oběma rukama za krk!... Ruce má studené, jako by to byli dva hadi. Chci vykřiknout — dech se ve mně zarazil, padla jsem u jabloně a k vě-

domí mě přivedla teprve studená voda. Otvírám oči, kolem mne stojí děvčata a jsou bílá jako křída. Slečinka sedí rozložena na židli, pláče; stará paní stojí nade mnou rozličena a tak mi nadává — div si ústa neroztrhne.

„Cos to spáchala, ty darebnice! Jak ses opovážila slečinku rozhněvat? Pošlu tě na Sibiř! Sprovodím tě se světa!“

A slečinku chlácholí:

„Neplač, neplač, můj andělíčku: ta by ti tak za to stála, abys plakala! Ještě onemocníš, toho nás Pánbůh chraň! Podívej, jaké máš studené ručičky. No tak, už dost. Proč si to vyřizuješ sama? Když se ti něco nelíbí, mně požaluj.“

„A ty, darebnice jedna (zas hubuje mne), ty dostaneš!...“

Ani nevím, jak jsem z toho neštěstí vyvázla, že mě nebili. Snad proto, že jsem byla už velice slabá — a tak mě paní jen odstrčila nohou a poručila děvčatům, aby mě odnesly do světnice.

Děvčata mě zvedla, odnesla a ve světnici se kolem mne shlukla a v pláči naříkala: „Ustyno, srdíčko! Chudinko malá!... Matičko Boží! Proč s námi takhle kruté zacházejí?“

IX

Celé jaro mě napájeli teplým mlékem, než jsem se trochu zotavila.

Ležím sama — všichni jsou na robotě, ležím a stále přemýšlím: „Panebože, takové mladé stvoření a tak nemilosrdné!“

Ve světnici je chládek a ticho; stěny jsou bílé a němé; jsem sama se svou duší. Zavane větřík a nakloní mi do okénka voňavý šeřík. O polednách přehodí horký slu-

neční paprsek přes světlnici jasný chvějivý pruh... jako když mě poleje žárem. Je mi dusno, jde na mne dřímota, ale spánek nepřichází. A jsem stále tak samotinká se svými myšlenkami, jako jsem sama na světě. Byla jsem ráda — Bože můj, jak jsem byla ráda — když zašuměl sad, když se zešeřilo, když déšť zabubnoval o zem!... Vtom slyším nějaký dupot... smích a hlas... ke mně do světlnice se vhrne hejnkno dětí. Jsou veselé, červené, zdraví mě; stříkají po mně deštěm ze svých mokrých šatů; vypínají se na okno, netrpělivě čekají, až přestane pršet; zpívají a volají:

*Vyjdí, vyjdí, sluníčko,
na popovo políčko,
na bábino zelíčko,
nad naše okénečko!*

Jakmile sluníčko vykouklo za mrakem a zazářilo, hned byly ze světlnice venku. A mně se ještě dlouho, velmi dlouho zdá, že se ozvěnou rozléhá jejich hlaholný smích tu v tom, tu zas v onom koutku, jako by někdo vyzváněl stříbrnými zvonečky.

K večeru, už za soumraku, se vracejí lidé z roboty, unaveni slunečním žárem a těžkou prací; všichni mlčí — ledaže si některý těžce povzdychne nebo si zticha zazpívá smutnou, přesmutnou písničku...

Někdy ke mně znenadání zaběhne některé děvče z panského domu.

„Ustyno! Holubičko!“

„Copak se tam u vás děje, sestřičko?“ zeptám se jí.

„Ale ani se neptej, Ustyno, — je tam zle! Dnes bili Hanu, včera Parasku a zítra snad už budu na řadě já. Ach, maticko moje, kdybych se tak před nimi mohla někam schovat! Ach, je to utrpení!“

„A o mně nic?“

„Kdepak nic!... Proč už nejde pracovat! Co se tam vyvaluje jako nějaká zhýčkaná paní z Basaní? Tak je to, abys věděla... Oj, to jsem se tu zdržela! Sbohem, Ustynko!“

X

Jednou ráno ležím a přemýšlím, když tu do světlnice vbíhá Katrja.

„Pojď, pojď, honem pojď, Usto!“

„Kam mám jít?“

„K slečince, k paní! Ale rychle, Usto! Poslaly mě pro tebe, abys ihned přišla. Slečinka si na tebe postěžovala staré paní, že ses už úplně uzdravila a že nechceš dělat, sloužit. No tak pojď, tak pojď!“

„Jak mám jít, Katrjo, když jsem tak slabá, že nemohu udělat ani krok!“

„Dovedu tě, holubičko! Vzchop se, aby nebylo ještě hůř. Pojďme, no tak pojďme!“

Sotva jsem se dovlékla do panského domu. Na prahu mě uvítala slečinka.

„Proč si tak hovíš? Proč nejdeš sloužit, ty darebnice? Jen počkej, já si pro tebe vymyslím takový trest, žes to nikdy neviděla ani neslyšela.“

A křičí, Panebože! Sotva dechu popadá, štouchá mě, za rukáv mě tahá... Ach já nešťastná!... Jak se rozzuřila, jak strašná najednou byla ta její krásná tvářička!...

Na ten křik se nelenila přišourat i stará paní... A pustila se do mne, nadávala. Vyhržovala mi bitím. Do té doby, než se tu usadila slečinka, jsme od ní bití nikdy nedostávaly. Ale pak to u nás začalo: denně byla výplata, denně tu byl pláč. Jestli se některá zasměje (a nesmály jsme se často!), slečinka běží k staré paní:

„Babičko, ony si mě neváží!“ Jestli se některá rozpláče: „Babičko, nejen že nepracují, ale ještě pláčou!“ A takhle donáší na všechny, pomlouvá nás, klevetnice jedna. A stará paní zuří, trestá nás — vzpomněla si na svá mladá léta!

XI

Jenom tehdy máme trochu oddechu, když se sjedou hosté, mladí páni, a slečinka na nás trochu pozapomene. Je s nimi, šveholí jako ptáček, je přívětivá, milá — co jen to je? Ani není k poznání!... Je jako ti mladí páni kolem ní... Ten se kolem ní otáčí, ten zas sedí v koutě a oči s ní nespustí; ten se od ní nehne, chodí jí v patách, a ten zas po straně ji očima jen hltá. A ona mezi nimi pobíhá jako křepelíčka.

„Kteréhopak z nich lapí?“ povídáme si my děvčata mezi sebou... „Ten nebožák pozná, zač je toho loket!“

Stará paní zprvu měla z těch hostů velikou radost, ale později, když mezi nimi vznikaly hádky, začala o tom všem přemýšlet a uvažovat... už z nich neměla žádnou radost, ale nemohla se jich zbavit. To jich přijede celé hejno a každý usiluje o slečninu přízeň; jeden druhého ponižuje, vznikají hádky a sváry. Stará paní už jim začala říkat „psi“ (ovšem po straně). Až tak k podzimu přece jen udělala slečinka štěstí — všichni se rozprchlí, protože se jeden před druhým styděl za své počínání.

XII

Se slečinkou se seznámil plukovní lékař, začal ji denně navštěvovat. Byl to takový tichý, docela obyčejný člověk, ke každému přívětivý — ani nevypadal na

pána!... A jak se s ní seznámil? Slečinky, které k nám jezdily na návštěvu, vyprávěly už dávno, že ve městě je hezký plukovní lékař: má černé obočí, rty pěkně červené, je vysoké postavy — inu tak krásný člověk, že se to nedá ani vylíčit! Jenže je velice hrdý — na žádnou se nepodívá, nepromluví, ať mu sebevíc nadbíhají...

Když to slečinka slyšela, často pak říkala staré paní: „Bábinko, pozvěte k nám toho lékaře, ráda bych se sama podívala, jaký skutečně je!...“

A stará paní na to říkala:

„Dítě, natlachaly ti toho ty přemoudřelé slečinky a tys tomu uvěřila... To je nějaký zázrak — plukovní lékař! To je nouze s bídou dohromady. Co by sis takového všímala?“

„Ale chtěla bych ho jen vidět, babičko, je-li opravdu takový, jak o něm pějí chválu.“

„Chraň nás Pánbůh! Ještě se na tebe přilepí! I tak se jich už mnoho kolem tebe otáčí, ale žádný neříká o tvou ruku. Jeden předstihuje druhého a hašteří se — bodejž by se všichni pominuli!“

Jak se tomu stará paní vzpírala! Ale vnučka stála umíněně na svém: lékaře a lékaře! Při nejbližší návštěvě velitele pluku musila stará paní po něm poslat vzkaz, že zve k sobě lékaře na návštěvu. Plukovník s tím živě souhlasil: „Přivezeme ho, přivezeme!“

„A kdypak nás zas navštívíte?“ ptá se slečinka, otáčí se kolem nich a dívá se jim do očí jako lištička. „Bude to brzo?“

„Rádi použijeme vaší laskavosti, přijedeme pozítří,“ praví hosté a ochotou se div nerozplynou.

Odjeli plni radosti, jak jsou lidé ještě hloupí.

XIII

Ten den se slečinka nádherně oblekla. A stará paní jen supí a bručí:

„K čemu je nám ta holota nuzácká!“

Slečinka jako by to neslyšela. Stará paní si vylévá svou zlost jenom na nás.

Plukovníkovi přijeli, ale lékař s nimi nebyl. Vyřizovali, že „děkuje za laskavé pozvání, ale že nemá ani hodinu volného času: má mnoho nemocných — léčí“.

„Jen ho nenutte,“ praví stará paní, „jen ať si spá-nebohem léčí!“

Slečinka jenom zrudla a zkusla si ret.

Ale když vyprovodily hosty, to se nám pak vedlo! Za všechno jsme si to vypily!...

Slečinka hned týž týden onemocněla. Vzdychá, sténá, křičí. Stará paní se polekala, pláče, posílá pro lékaře. A protože lidé říkali, že plukovní lékař je znamenitý a že bydlí blíž než jiní lékaři — poslala pro něho.

Zatím se slečinka ustrojila, jak nejlépe dovedla, leží v lůžku jako obrázek a čeká!

Přijel, prohlédl ji, vyptával se. A ona naklání hlavičku a mluví, jako když zpívá! Pobyl tam u ní nějakou chvíli a pak se loučil: „Přijedu se podívat zítra.“

Stará paní se vyptává vnučky, vnučka se zamyslí, na otázky jí odpovídá jen kývnutím hlavy. A když se jí stará paní zeptala: „Tak co, jaký je ten lékař? Jak se choval?“, celá se zachvěla: „Je hrdý jako nějaký urozený pán... Co si vlastně myslí?“

A ten ubožák léčil a léčil, až se zamiloval. Zamilovala se do něho i slečinka. Mladí páni vycítili, k čemu to zde spěje, okamžitě zpozorovali, oč jde, a zmizeli.

Stará paní div hlavou o zeď netluče, nic tím nespraví.

„Jak mi, babičko, budete bránit — umřu!... A nechte těch řečí! Nedomlouvejte mi! Smilujte se!“

Stará paní toho nechala, jen vzdychá.

XIV

Panský dvůr zpustl; už tam nedupou koně, nerachotí tam kolesky. A slečinka se také ztišila, nehubuje, nežaluje — stále sedí a přemýšlí.

Sotva sluníčko vyjde, žene se lékařovo dvojspréží. Slečinka už čeká u okna, krásná a nastrojená, rdí se jako mák. A on již rychle vstupuje. Když se některá z nás v tu chvíli mihne kolem, volá na ni: „Dobrý den, děvče! A co slečna?“

Celý den stráví na návštěvě. Stále sedí vedle slečinky, ani na krok se od ní nevzdaluje. A stará paní se tajně podívá jedněmi, pak zas druhými dveřmi, naslouchá, co si povídají, zžírá se vztekem, že jsou pohromadě a že nemá moci, aby je od sebe odtrhla — vždyť se vnučky bojí.

A tu nadešel okamžik, že požádal o slečninu ruku. Stará paní pláče a je z toho velice smutná:

„Pořád jsem doufala, že tě provdám za knížete, za boháče, za urozeného pána!“

„Oh, můj Bože!“ zvolala slečinka s pláčem. „Kdyby byl bohatý a urozený, nemusila bych se ani chvíličku rozmýšlet! Byla bych se za něho provdala už dávno. Ale když jsem tak nešťastná! Je mi souzen takový hořký osud.“

„Copak nejsou hezčí muži, než je on?“ neodvažujíc se už odporovat, ozývá se stará paní jen otázkou.

„Pro mne není hezčího muže na světě — není a nebude!“

Slečinka se začala trápit, až zhubla a pobledla. Stará

paní je celá shrbená — neví, neví, co si s ní počít. Jen se zmíní — „nevdávej se za něho“, vnučka se rozhněvá a strašně se rozpláče. Chce ji potěšit: „Tak se tedy vezměte,“ ale vnučka proklíná svůj osud.

„To mě Bůh stíhá neštěstím, ale jak se mu vyhnout, to nevím.“

Ženich to začal pozorovat a starostlivě se ptal:

„Co je? Proč jsi smutná?“

„Ale já nejsem smutná...“

„Pověz mi čistou pravdu, pověz!“ prosí a líbá jí ruku.

„Vezmeme se,“ říká mu; „ale jak budeme žít? Chudě!“

„Tak tohle tě trápí, srdíčko!... Proč potřebujeme dělat pány, nač potřebujeme bohatství, když náš život bude i tak krásný a veselý?“

„Tak vida, ty na mne vůbec nemyslíš!“ vyčítá mu.

„A bude ti milé, až k nám někdo přijede a pohrdavě řekne: ‚Tak takhle žijí — samá bída!‘“

A rozpláče se.

„Srdíčko, co já, ubožák, mám dělat? Kde vzít bohatství? V životě jsem po bohatství netoužil, nyní však prahnu po všech rozkoších světa pro tebe, tobě pro potěšení... Ale jaká pomoc? Modré s nebe bych ti snesl, ale když to nejde!“

A jsou smutni oba.

XV

Milovala ho, ale nějak podivně ho milovala, ne tak, jak to chodí mezi lidmi. To ji navštíví některá slečinka ze sousedství a vypyťává se:

„Je to pravda, že se do tebe zamiloval, takový hrdý člověk?... Žádá o tvou ruku?... Žárlí na tebe?..“

Jaképak ti nosí dary?... Jak je to mezi vámi, kdo poslouchá?“

„Uvidíte samy,“ odpovídá slečinka s úsměvem.

A začne se k němu před slečinkami chovat, jako by byl jejím sluhou.

„Poslyšte,“ říká mu, „jedte do města a kupte mi to a to, ale rychle! Pospěšte si, abych se nemusila hněvat!“

A on ihned jede, kupuje, co mu bylo uloženo.

„Bože můj, co jste to nakoupil, to nechci! Jedte a vyměňte to! Tohle nemohu potřebovat! To jste to ale vybral!“

Zas jede, vyměňuje.

Nebo tohle. On se chce napít vody, ale ona:

„Nepijte, nepijte!“

„Proč?“

„Já to nechci! Nepijte!“

„Ale když já se chci napít!“

„Když já však nechci! Slyšíte? Nechci!“

A podívá se nebo se usměje tak, že on poslechne. Někdy se i rozhněvá, odvrací se od něho, nemluví. Pak ji odprošuje, úpěnlivě jí prosí — div nepláče.

Slečinky, které přijíždějí na návštěvu, se diví: „No tohle! Kdo by byl čekal od něho takovou lásku! Jak jsi to dokázala? To ses za to asi hodně modlila, vid?“

Naše slečinka se jen usmívá.

Ptají se, jaké dary od něho dostala, a ona před nimi rozprostírá aksamity a atlasy, jež má od staré paní, a chlubí se: „To mi daroval on!“

Podivná je ta panská láska!

A on se na ty sousedky dívá nevraživě: aby je všechny čert vzal!

Stará paní se zatím na něho vypyťávala, jaký má majetek, a dověděla se, že má dvorec.

„Dítě, on má dvorec!“

„Opravdu?“ vykřikne slečinka a vyskočí. „Kde? Kdo vám to řekl?“

„Ale není to daleko od města. Říkají, že ho nedávno zdědil po nějaké tetičce. Ta tetička byla bezdětná; vychovala ho.“

„Ach, můj ty Bože milostivý! Proč se mi s tím nepochlubil? Snad je to malý stateček, není čím se chlubit. Ale přece jen to je dvorec! Přece je to majetek!“

Uvítala ho veselá, přivítala ho mile a on z toho měl radost. Nevěděl, že to nevitají jeho, ale jeho dvorec!

XVI

Kolem vánoc byly zasnuby. Sjelo se plno hostí!... Slečinka je taková veselá, hovorná; oči jí svítí; vodí se s ním zavěšená. A on s ní oči nespustí, nedívá se na cestu a klopýtá. Veselili se do úsvitu.

Ale sotva ženich a hosté odjeli ze dvora, slečinka se dala do pláče. Pláče a nařiká na svůj osud:

„Co jsem to udělala! Co jsem to provedla! Jak nuzný život budu mít! Proč mě matka přivedla na svět? Já ubohý sirotek! To mám osud!“

Stará paní nemá z těch zasnub ani trochu radosti, ale těší vnučku, chlácholí ji:

„Proč bys plakala, dítě? Nech toho už, nech!“

„Proč mu Pánbůh nedal panství, bohatství?!“ vykřikne slečinka, vyhrknou jí slzy, běhá po pokoji a lomí rukama.

„Dítě! Srdíčko! Neplač!... Nebudeš sice bohatší než všechny jiné, ale chudá nebudeš. Všechno, co mám, je tvé.“

Přiskočila k staré paní, objímala ji, líbala:

„Bábinko moje, maticko! Děkuji vám z celé duše,

z plna srdce! Hned jsem raději na světě! Jsem jako znovuzrozená! Drahá babičko!“

„Dost už, dost, nebo se rozvzlykám i já! Tak vidíš!“ povídá stará paní a pláče a směje se zároveň.

„Bábinko, holubičko, a to vy budete žít s námi?“

„Ačkoli bych si to přála, nejde to. Myslím, že to bude nejlepší takhle: zůstanu zde v Dubcích, budu vám dohlížet na hospodářství, budu to zde řídit, a ty si hospodař ve dvorci. Nemám pravdu? Kdyby se to nechalo bez dohledu zde či tam, hospodářství by upadlo a člověk by neměl chvíli klidnou. Nehlídané se pod prsty ztrácí — a to se neříká nadarmo.“

„Dobře, dobře, babičko! Ať je tedy po vašem!... Ach, babičko, jsem jako znovuzrozená!“

„To jsem ráda, buď pěkně veselá — neplač...“

„Nebudu plakat, babičko, nebudu!“

Sotva ženich vstupuje na práh, slečinka mu hlásí:

„Babička nám dává Dubce! Dubce nám babička dává!“

A on na to docela klidně a laskavě povídá a usmívá se při tom:

„Máš-li ty radost, jsem rád i já. Já sám Dubce velice miluji. Tady jsme se poznali a zamilovali. Pamatuješ, jak byla tehdy zahrada zelená a rozkvetlá, jak jsme se tam spolu procházeli a povídali si?“

A ona na to:

„Zahrada zelená, zahrada rozkvetlá... Pomysli jen, miláčku, co Dubce vynášejí!“

Ženich se až otrásl a dívá se na ni — jako by ho najednou něco udivilo, polekalo, jako by mu do srdce bodlo žahadlo...

„Co je?“ ptá se slečinka, „co se na mne tak díváš? Copak jsem řekla něco nepřístojného? Copak nechceš se mnou hospodařit?“

Bere ho za ruku a mile se na něho usmívá. Také on se usmívá:

„Ty jsi moje milovaná hospodyňka!“

XVII

Slečinka je teď veselejší, má plno starostí se svou výbavou, pořádá si věci a sama se všeho chápe. Z města navezli ševců, krejčích, švadlen, kramářů a kramářek. Sama je proháni, ženicha popostrkuje — kupuje, stříhá, skládá... Bylo tam všechno v jednom varu! To byl tehdy opravdu těžký život! Protože s námi je to tak: ať je pánům dobře, nebo mají hoře, pro nás platí jen jedno: někdo vesel skáče, druhý v koutku pláče!

Na svatbu se sjelo pánů a paní — v domě to hučelo jako v úle. Zvědavé slečinky si prohlížejí výbavu, díví se: „Ach, to je krása!... Ach, to je nádhera!... A tohleto!... Tohle bude jistě asi hodně drahé!“ Jiná, když něco spatří — šátek nebo nějaké šaty, až oči zavře, tak ji to chytá za srdce. Lepí se na to jako mouchy na med! Stěží jsme se jich zbavily.

XVIII

V tom návalu, starostech a shonu jsem si pro sebe neutrhla ani hodinku, abych se s lidmi rozloučila. Teprve tehdy, když už stáli koně zapřažení, jsem si odběhla. Nemohu ze sebe vypravit slova, jen všechny objímám, velké i malé.

Ženich pro ni přijel čtyřspřežím. Koně jsou vrání, bujní. Kočího dělal ramenatý, vousatý muž ve vysoké čepici. Je z našich lidí, ale je už vycvičen, aby vyhověl zálibám velkomožných pánů.

Tady se páni loučí, hovoří, pláčou, ale ten kočí sedí jako vytesaný z kamene — neotočí se, nepodívá.

Páni nasedli do vozu. Mne usadili na nějakém vysokém přístavku vzadu.

„Jeď sbohem, Nazare!“ zavolal pán vesele.

Ze vsi jsme vyjžděli za tichého jasného rána a mrzlo, jen praštelo. Jíni poprášilo vrby, větve se v slunci bělaly a zářily. Děvčata se vyhrnula na cestu, zdravila mě... Koně rychle uháněli — jen se před očima všechno míhalo. Už jsme za vsí. Cesta a jen cesta, přede mnou je cestička a na ní ani človíčka...

XIX

Cestu do města jsme ujeli velmi rychle a jako bychom vpadli do mraveniště. Všude plno lidí, jezdí a chodí, prodávají, kupují. Prostí lidé, páni, vojáci, hokyně i židé v dlouhých šosatých kabátech, ať se kam chceš podíváš, všude se hemží jako mravenci, všude zní jejich drsný hlas.

Pán poručil zastavit koně u zájezdního hostince a vedl svou ženu dovnitř. Kočímu dal peníze na oběd, a mne si nikdo ani nevšiml.

Sedím a dívám se. Všechno je tu cizí, nic není naše! Vtom někdo zavolá: „Hej, ty krasavice!“ Trhla jsem sebou. To na mne volá kočí. Prohlížím si ho: je takový tmavovlasý, matičko moje! Vlasy má tak černé, dočista jako havran. Zasmál se a v ústech se mu zableskly zdravé zuby, bílé jako smetana.

„Koho voláte?“ ptám se.

„Ehe, koho!... Jakkak ti říkají?... Myslím, že Ustyna, vid'?... Pojď se mnou, jmenuji se Nazar, poobědváme spolu.“

Byla jsem velice promrzlá, ale jít — uvažuji — jak mám jít? Ještě paní ztropí rámus.

„Děkuji vám,“ odpovídám, „nemám chuť.“

Kočí se usmál: „Jak myslíš, děvče!“ a odešel.

XX

Hodně dlouho jsem čekala, než paní vyšli. Tu mě pán zhlédl.

„A co ty tady sedíš, Ustynko?“ ptá se mě. „Obědvala jsi?“

„Hej!“ zavolal na vousatého hostinského, který tu na schodech před vchodem přepočítával peníze a cinkal jimi v dlani. „Dejte děvčeti oběd!“

Hostinský vstrčil peníze do kapsy a odběhl.

„Copak to, copak to?“ zhržila se paní. „To my na ni budeme čekat?“

„Ovšem, srdíčko,“ odpověděl pán. „Vždyť je hladová a celá zkřehlá!“

„No a? Ony jsou tomu zvyklé. Opozdíme se a já se budu bát.“

„Běž, děvče, ale rychle,“ říká mi pán. „Pospěš si, abychom na tebe nečekali.“

Paní zrudla až ke kořínkům vlasů.

„Je čas jet!“

„Ale vždyť je hladová, srdíčko... Podívej, jak je zkřehlá!“

„Já jsem zkřehlá, já, já!“ vřeštěla paní.

„Posaď se!“ rozkřikla se pak na mne a vskočila do vozu.

Pán ztrnul údivem. Neví, co si má myslit, co na to říci — stojí.

„Co stojíš?“ ptá se paní, „tak honem!“

A on se pak, chudinka, posadil vedle ní...

Vyběhl vousatý hostinský: „Tak už děvčeti oběd neproučíte?“

Páni pak spolu dlouho mluvili, ale potom ještě déle mlčeli.

XXI

Do dvorce dojeli za soumraku. V chalupách tu a tam svítily. Jedeme cestou kolem nich, zastavili jsme u domu. Na pavlači u vchodu stojí hlouček lidí se světlem, se svatým chlebem. Klanějí se, vítají novomanžele.

„Děkuji, děkuji vám,“ praví pán a bere chléb do svých rukou. „Přivezl jsem vám mladou paní — bude se vám líbit?“

Sám se směje, má radost; komu by se nezalíbila taková krasavice!

Ale paní se na něho podívala, jen se jí v očích zajiskřilo, zbledla a hned zas zrudla. Lidé se k ní hrnou, aby ji podle svého obyčeje přivítali, ale ona vytrhla někomu z rukou svíčku a vběhla do dveří! Lidé od těch dveří odskočili a nic už pánovi neodpověděli.

Pán šel za ní zneklidněný, smutný, se sklopenou hlavou.

Vstoupila jsem i já. Divám se, rozhlížím. Pokojíčky nejsou veliké, ale krásné, čistoučké. Židle, stoly — všechno je úplně nové, jen se to blyští! Poslouchám — paní spolu hovoří. Slyším, jak má paní vzlyká a pán ji tolik prosí!

„Neplač, neplač, štěstí moje, drahé srdíčko!... Kdybych byl věděl, že se tě to dotkne, nebyl bych to nikdy řekl!“

„Ty jsi snad s těmi všemi mužiky jednal tak, že by si

s tebou pomalu tykali!... To je krásné!... Prohlížejí si mě, usmívají se na mne, dív se na mne nevrhli a neobjímali mě. Och, já nešťastná!... Co se to opovažují!“ vykřikla nakonec.

„Miláčku! Jsou to hodní lidé, prostí...“

„Nechci nic vědět, poslouchat, vidět!“ chrčila ze sebe paní překotně. „Chceš mě snad sprovodit se světa, či co si mám myslet?“ vykřikuje mezi vzlykotem.

„Dost, přestaň už, miláčku! Ještě onemocníš... Och, neplač už, neplač! Udělám všechno, nač jen si vzpomeneš. Tentokrát mi to promiň.“

„Ty mě nemiluješ, jsi nešetrný... Pánbůh ví!“

„Je hřích takto mluvit. Já že tě nemiluji?... Sama víš, že nemáš pravdu!“

Slyším — políbili se.

„Dej si pozor,“ povídá paní, „nebudeš-li dělat, co si budu přát, umřu ti!“

„Budu, srdíčko, budu!“

XXII

Prošla jsem všechny pokoje, ale nikdo v nich není. „Snad od nás neutekli?“ myslím si. Vyšla jsem na pavlač u vchodu, byla měsíčná noc plná hvězd. Stojím a rozhlížím se, a vtom slyším: „Dobry večer, děvče!“ jako když někdo vedle mne brnkne na strunu. Trhla jsem sebou, dívám se: hledí na mne vysoký, zteplilý mladík a usmívá se. Zastyděla jsem se a polekala; stojím jako v kámen proměněná, oněměla jsem a jen se mu dívám do očí.

„Stojíš tu tak sama,“ ozývá se chasník znovu, „snad ani nevíš, kam máš jít?“

„Kdybych nevěděla, zeptala bych se vás,“ odpověděla jsem mu, když jsem se trochu vzpamatovala z překvapení. „Sbohem!“

A rychle jsem vběhla do dveří.

„Sbohem, srdíčko!“ řekl za mnou.

XXIII

A pání pořád chodí po pokojích. Mladá paní prohlíží každý koutek. Spatřila suché květiny za obrazy:

„Co je tohle?“

„To bába tak ozdobilá božníček.“

„Co?... Ona tu u tebe rozhoduje! Miláčku, ty květiny vyhod! To je úplně mužické.“

„Dobře, srdíčko.“

Tu ho zas líbá: „Můj holoubku!“

Tak prošli celý dům. O všem pohovořili.

„Co to,“ povídá pán, „že tu nikdo není? Kam se ta bába poděla?“

„Tak vidíš, vidíš,“ zarepetila paní, „jak jsou od tebe pokažení! Napadlo ji to, a tak odešla.“

„Ale vždyť se neztratila, hned ji zavolám!“

A začal jako poslušný chlapeček volat: „Bábo! Bábo! Bábo!“

„Bába přijde hned, srdíčko,“ povídá své paní chlácholivě.

„A kde byla?“

„Jistě něco dělala, miláčku. Nemám nikoho jiného k posluze.“

„A kde je má Ustyna? Také ona se už naučila odbíhat bez dovolení? Ustyno! Ustyno!“

Stanula jsem před ní.

„Kde jsi byla?“

„Tuhle v pokoji.“
Postavila jsem se znovu za dveře; znovu se dívám a poslouchám.

XXIV

Vstoupila hodně stará babička — sehnutá k zemi a samá vráska; jenom živé černé oči jí ještě jasně září. Vstoupila tichounkým krokem, poklonila se paní a ptá se:

„Co byste si přál, pane?“

Paní sebou trhla, pobouřena stařencinou smělostí.

„Kdepak jsi, bábo, byla? Musil jsem tě sám volat,“ říká pán.

„Ú plotny jsem byla, pane, pomáhala jsem Haně, abyste měli dobrou večeři.“

Pán pozoruje, že paní už těžce dýchá, ale stále se ještě neodvažuje babičku vyhubovat; loupe očima, pokašlává, přechází sem a tam, neví, co dělat. Paní se od něho odvrací. Babička stojí u prahu.

„Což, je večeře už hotová?“ ptá se pán zachmuřeně.

„Hotová, pane,“ odpovídá babička tiše a klidně.

„Srdíčko (to povídá své paní), snad abychom povečeřeli?“

„Nechci večeřet!“ odpověděla paní, vyběhla a práskala za sebou dveřmi.

„To tedy nebudu večeřet ani já, babičko,“ říká pán velice smutně.

„Tak já půjdu, dobrou noc, pane!“

„Jdi. Ale dbej mi na to, abych nemusil sám za tebou běhat!“ zahučel na ni, ale hned zmírnil výraz, když mu babička na to, jak obyčejně, odpověděla: „Dobře, pane!“

Poklonila se a odešla.

XXV

Pán dlouho přecházel po pokoji. Slyšel, jak za stěnou paní pláče. „Můj Bože,“ povídá si sám pro sebe, „proč pláče?“ a řekl to tak tiše a smutně.

Nesnesl to a šel k ní; líbá ji, chlácholí. Musil ji hodně dlouho prosit, než přestala.

„A večeřet nechci,“ povídá pánovi. „Já se na tvé služebnictvo nemohu ani podívat! Chovají se k tobě, jako kdybys byl jejich bratr... jako příbuzný, a basta!“

XXVI

Sedím sama v pokojíku pro služebné; je mi smutno, je tu takové ticho... Tohle budu mít život! Všude jinde je krásný!... „Teď si děvčata bez mé paní oddychnou!“ myslím si. „Jistě je teď u nich veselo a útulno, když jsou tak pohromadě... Já však jsem v cizím kraji, nemám tu živé duše...“

Vtom něco na okénko tuk-tuk!... Celá jsem v jednom ohni!... Sama nevím proč, ale domyslíla jsem se... Sedím, dělám, že neslyším.

Chvilí čekám — zas tuká. Skočila jsem ke dveřím, všechny jsem pozavírala, aby to paní nezaslechli.

„Kdo tu je?“ ptám se.

„Já, děvenko, moje hrdličko!“

Povídám mu: „To jste se asi zmýlil: nedobýváte se na pravé okénko!“

„Jak by ne, na pravé! Nač bych měl oči, kdybych jimi neviděl, koho chci!“

„Ještě tohle mi chybělo!... To jste si vzpomněl takhle rozmlouvat přes dvojí sklo!... Jděte! Ještě to paní uslyší!“

A odklonila jsem se od okna.

A on zase:

„Děvenko! Děvenko!“

„Prokope, co tu stojíš u okna, jako by tě někdo do země zarazil?“ promluvil kdosi potichu. „Večeře je už bůhví kdy hotová, a z vás nikdo nejde.“

XXVII

Kdosi vstoupil do síňky. Otevřela jsem, a ona to babička.

„Dobrý večer, děvče,“ povídala. „Pojď k večeři, žežuličko.“

„Děkuji, babičko!“

„Tak pojďme.“

„Zeptám se paní.“

„Co by ses ptala, miláčku? Jdeš přece k večeři!“

„Jestli mi dovolí.“

Babička mě chvíli přemlouvala a pak řekla:

„Tak tedy jdi, dítě. Počkám tady na tebe.“

Paní sedí pěkně pohromadě, jsou veselí; něco si povídají. Vstoupila jsem a paní na mne:

„Co sem lezeš?“

„Paní, pusťte mě k večeři!“ povídám.

„Jdi si — navečeř se!“

XXVIII

Šla jsem za babičkou přes dvůr do čeledníku.

„Tuhle jsem přivedla děvče,“ povídá babička, uvádějíc mě do světnice.

Ve světnici u stolu sedí černovlasý Nazar a mladá krás-

ná žena, Nazarova manželka. V peci plápolá oheň jako někde v huti. Vesele osvětluje bílé stěny i svaté obrazy, kolem nichž jsou navěšeny vyšívané ručníky a za nimiž jsou zastrkány suché květiny a byliny. Na polici září jako drahé kamení mísy, misky a misečky, zelené, červené, žluté. V té světnici bylo všechno veselé, uklizené, jen to svítilo: byla tam i hrst měkkého lnu na kuželi, černý kožich visící na kolíku, pletená kolébka s dětátkem.

„Pojďte mezi nás!“ přivítali mě a poklonili se mi.

„Taková krasavice by snad měla sedět vedle mne?“ povídá Nazar.

„Copak jste tu vy nejkrásnější, strýčku?“ ptám se a ohlédla jsem se, zda ten chasník je už zde; zahleděl se na mne z kouta, že mi z toho až bylo horko.

„Že by ne?“ povídá Nazar. „Jen si mě dobře prohlédni, přece jsem krasavec! A jaký krasavec!“

„Leda potmě!“ odpověděla mu vesele mladá žena.

Byla to nádherná ženička — jmenovala se Katrja: byla běloučká, měla trochu tupý nosík, očka blankytně modrá, jasná, a celá byla kulatoučká a svěží jako jablíčko. Měla na hlavě červený čepceček, zelenou soukennou jupičku. Byl to takový smíšek, trochu sebevědomá, a jak byla obratná: stačila povídat, pracovat a ještě kolébat dítě; tu se její vyšívané rukávy mihají u stolu, tu zas u pece blýskají její prsteny.

„No, no!“ povídá jí Nazar, „kdyby to nebyly zrovna halušky, ani bych nejedl!...“

V tu chvíli postaví a Katrja na stůl mísu s haluškami.

Nazar na mne mrkl:

„Neškodí, když dobře povečeří ten, kdo neobědvá!“

Třeba Katrja hovoří a žertuje, přece se zdá, že je nějak smutná a neklidná. Babička, která potichoučku a vznešeně sedí u stolu, spráda si své myšlenky. Jenom Nazar dovádí a všelicos si vymýšlí, bujně se směje, až se mu zuby při kahánku blýskají, a zuby má, povídám vám, jako smetanu! Na toho chasníka jsem se už nedívala.

„Tak co, ptáčku,“ ptá se mě babička, „sloužíš už dávno u mladé paní?“

„Jak je krásná!“ podotkla mladá ženička.

„To něco pomůže, že je krásná!“ zvolal Nazar, „když se dívá tak, že pod jejím pohledem i mléko kysne!“

Babička si těžce povzdychla:

„Nech toho, nech, Nazare!“

„A náš pán je takový docela prostý člověk,“ poznamenala mladá žena, „ten snad v životě nikomu neublížil.“

„Dej mu Pánbůh, aby byla jeho žena také taková!“ řekla babička.

„Jak teď bude s námi?“ ptá se mladá žena smutně. Povzdychla si a zamyslíla se. „Jak teď bude?“ pravila znovu tiše, dívajíc se na mne tázvavě.

Ale já mlčím.

„Bude, jak Pánbůh dá, holubičko,“ povídá babička.

„Nu, co bude, to bude, my všechno vydržíme!“ zvolal Nazar. „A teď se pusťte do halušek. Co ty, Prokope, proč nejdeš? To ti padla paní do oka?... Nebo snad tahle krasavice?“

A mrkl na mne.

„Ať se mi ta paní ani ve snu neukáže!“ odpověděl chasník, usedaje proti mně. „Z jaké jen je rodiny, že je tak nevlidná!“

A tu mi povídá ta mladá žena:

„Děvenko milá! Pověz nám čírou pravdu, tak od srdce k srdci...“

Odmlčela se. Všichni se na mne pozorně dívají... A ten chasník se mne oči nespustí. Kdyby nebylo toho chasníka, ještě by to jakž takž šlo, ale před ním se stydím a červenám, div se nerozpláču.

„Děvče, je naše mladá paní zlá?“ ptá se Katrja.

„Není hodná!“ povídám jí.

„Milosrdný Panebože!“ vykřikla. „Mé srdce to cítilo, cítilo!... Mé dítě!“ vrhla se ke kolébce a sklonila se nad dětátkem. Copak jsem mohla tohle čekat, když jsem se volná vdávala za panského člověka! Ta nás už jen pohledem všechny pozřela!“

A slzy se jí jen řinou.

„Čert není tak strašný, jak ho lidé malují,“ povídá Nazar. „Proč se ho lekat? Je třeba si ho napřed prohlédnout.“

A ona pláče a nařiká, jako by paní pohledem její dítě už snédla.

„Nech toho, holubičko!“ chlácholí Katrju babička. „Co bychom se tak děsili? Copak není nad námi milosrdný Hospodin?“

Chasník nepromluvil slova, ale ať se kam chci otočím, kam chci podívám, padnu vždycky na jeho pohled.

XXX

Když jsem povečeřela a poznamenala se křížem, běžím zpět do panského domu, ale vtom slyším za sebou:

„Dobrou noc, děvenko!“

„Dobrou noc!“ odpověděla jsem a vběhla do síně.

Vstoupila jsem do svého pokojíčku a srdce mi tak buší!... Přemýšlím a přemýšlím... proč jen se na mne tak podíval!... A také paní mi stále přichází na mysl: sotva vstoupila do dvora, padl na všechny smutek... Proč si mě ten chasník všímá?... Ale že je hezký!... Předě mnou stojí měsíc v úplňku...

*Oj, měsíci, měsíčku můj,
nesviť ty nikomu!...*

Ta písnička mě chytá za srdce... Sama nevím, co si má duše přeje, zda aby se ozval pod okénkem či aby nepřicházel.

XXXI

Míjí den, týden, měsíc, a půl roku uběhlo, jako by to voda odnesla. Zdá se, že ve dvorci je ticho a všechno v klidu; dvorec kvete, zelená se. Ale kdyby se tak někdo podíval, co se tam dálo! Lidé se probouzelí a uléhali v pláči, proklínání. Mladá paní všechno podrobila svému pořádku, pro všechny vynášla těžkou práci, nějaké trápení. Nešťastní mrzáci, droboučké děti, ani ti u ní nezaháleli. Děti zametaly v sadech, dohlížely na hejno krůt, mrzáci seděli na zahradě, plašili vrabce a jiné ptactvo; ale paní dovedla všechno to okořenit výčitkami a ponižováním, takže každý v práci viděl trest. Jako by měla sto očí, všechno viděla, jako ještěrka všude celý dvorec prolezla a Bůh ví, co to v ní bylo: sotva se na tebe podívala, jako by ti rukou srdce sevřela.

A pání ze sousedství naší paní vychalují, vynášejí ji do nebe, to je hospodyňka! To je rozumná paní! Přesto, že je tak mladá, mohli bychom se u ní všichni učit!

Lidé zprvu spoléhali na pána, ale brzo se zřekli této

naděje, i jen pomýšlení na to. Byl to z duše hodný pán a milostivý, ale byl to úplný slaboch — jeho slovo nic neplatilo. Pokoušel se ženu přemluvit, ale ta se nedala. Později se bál učinit jen náznak, raději se tvářil, že nic nevidí a neslyší. Neměl v sobě kousek zmužilosti ani síly. Krátce řečeno: hodný pán, nebije, nenadává, ale také nic dobrého neudělá. Když paní začne omdlávat, sténat a vykřikovat, líbá jí ruce i nohy, pláče a sám hubuje lidi: „Aby vás! Aby vás!... Takhle mi umožíte ženu!“

„Nic z něho nebude,“ povídá Nazar. „Hned jsem viděl, že to je jen takový vích slámy — už tenkrát, když poručil Ustyně oběd... Kdybych já měl takovou ženu, já bych ji strčil do mraveniště, ať si tam supí!“

A rozesměje se, že se to rozléhá po celé světnici. Takový člověk byl ten Nazar, stále byl samý žert. Zdá se, že by žertoval, i kdyby ho smažili na ohni.

A co Katrja prolila slz, kde jen se ty slzy braly. Vezme dítě na ruce a pláče a pláče! A hlasitě nařiká.

Také Prokop velice zesmutněl. Byl stále zamýšlený a se mnou už ani nezažertoval.

„Co je to s vámi, že jste tak smutný!“ povídám mu jednou (večer za šera). „Proč jste tak smutný?“

A on mě vzal za ruku, přivinul mě k sobě a políbil. Než jsem se vzpamatovala, byl pryč.

XXXII

Všichni lidé byli zchrádlí, vypadali jako nemocní, jenom babička si vedla vznešeně jako dřív. Ať jí paní sebevíc hubuje, ať na ni sebevíc křičí, babička se nepoleká, není hned samý shon: chodí tiše, hovoří klidně, mile se dívá svýma jasnýma očima. Ani se nenaděješ

a přitulíš se k ní a popláčeš si u ní rád — jako se dítě tulí ke své rodné matce.

„Neplač, dítě, neplač!“ řekne ti babička tiše, laskavě. „Ať pláčou jiní lidé, ale ty všechno vydrž, vytrp do neštěstí!... Copak to nelze překonat?“

Panebože! Jak smutně se nám žilo! Nebylo slyšet smích, nebylo slyšet lidského hlasu. Živá duše do dvorce nezajde — leda když tam má co dělat — ale každý se tak bázkivě ohlíží, tak spěchá, jako by chtěl utéci z pouště před lítým zvířetem.

Jednou jsem se opozdila u večere a pospíchám od tud. „Proč nepřišel Prokop večeret,“ myslím si. Ale tu on, jako by ze země vyrostl, stojí před mýma očima! Rozpráhne ruce a nepouští mě, abych kolem něho prošla.

„Ustyno, pověz mi pravdu: miluješ mě?“

Utekla bych od něho, ale nohy se pode mnou podlamují. Stojím, celá hořím...

Tu mě vzal za ruku!... Objímá mě, přivítá k sobě a stále se ptá: „Miluješ mě?“ Je takový podivný!...

Posadili jsme se, pohovořili, pomilovali jsme se — a všechno trápení je zapomenuto. V duši je veselo — svět je mi milý a všechno na světě je tak krásné, tak nádherné!... Až si toho i paní všimla: „Co se s tebou děje?“ povídá mi. „Proč jsi tak zčervenala, jako by ti někdo napráskal! Nebo jsi snad něco ukradla?“

XXXIII

Můj milý Bože! Jak čekám na ten tichý, temný večer!... Když mi paní poručí, abych šla večeret, Prokop na mne už čeká. Zastaví mě, chvíli spolu postojíme a vyléváme si své hoře... Protože i když se ve dne

někdy potkáme, jen se na sebe podíváme, slovíčko na sebe nepromluvíme a jdeme dál.

„Zamilovali jste se do sebe jen pro své neštěstí,“ řekla jednou Katrja.

„Jsi po čertech rozumná, má milál“ dělá si z ní žerty Nazar. „Kdyby ses do mne teď po druhé zamilovala, všech deset bys olízla!“

„Já mám tak myšlenky na milování!... Trápím se pro ně oba, když si pomyslím, vzpomenu...“

„Proč to děvče soužíte a lekáte?“ ozve se babička. „Když se zamilovala, ať miluje. Tak je jí souzeno.“

XXXIV

Paní je čím dál zlostnější, stále zuřivější. Jak jen se trochu omeškám, hned: „Kde jsi byla?“ A pak mě na panském prahu nic dobrého nečeká.

Co jsem se zprvu natrápila, ale později jsem se už ničemu nedivila, ze všeho peskování jsem si nic nedělala. Jak se říká: „Ať uděláš krok sem nebo tam, je vždycky zle!...“ To jsem se po každé, dokud mě paní hubovala, plísnila, cítila bezmocná, slzy se samy řinuly, ale když jsem se pěkně vyplakala, utřela jsem si oči a byla jsem zas veselá, žertovala jsem, dováděla!... Vlasy mám zapleteny do drobných vrkoučků, mám na sobě bílou košilku — nikomu si nepostěžuji. Co mi mohou lidé pomoci? Jen si vzpomenu na vlastní neštěstí!... A Prokop chodí jako tmavá noc, už nemá chuť ani k jídlu, ani k pití, ba ani k popovídání.

Milý Bože! Vlastní neštěstí, k tomu cizí neštěstí — člověk neví, co dělat, co si počít. Katrje onemocnělo dětátko, a má přitom pánům vařit oběd a večeri, oko-

pávat a sít na zahradě — a ještě na ni paní hartusí.
„Nic neděláš, ničemnice! Zbůhdarma mi ujídáš chleba! Počkej, já tě naučím dělat!“

Katrja u dítěte celou noc oka nezamhouří. Sotva se začne rozednívat, musí do práce. Maličkou pak hlídá babička, snaží se Katrju obveselit; tu k ní vynese dítě, tu zas sama vyjde a řekne jí: „Malá se utišila,“ nebo „Malá spí!“ A tak pomáhá, kde jen se dá, nezná únavy ani odpočinku.

„Pročpak se, Katrjo, tak lopotíte, ani chvíličku si neodpočínáte,“ povídám jí.

„Budu dělat, budu dělat, pokud mi postačí síly (a oči má zapadlé a jen jí hoří). Možná, že jí vyhovím, snad v ní vzbudím milosrdenství!“

Ale nevyhověla jí, milosrdenství v ní nevbudila. Pracovala a nespala, dokud jí ze slabosti nepřepadl spánek u kolébky. Probudila se, vrhla se k dítěti, ale děťátko se už ubírá k Pánubohu. Ubohá matka se na ně podívala, jen je pozvedla, přitiskla k srdci — a ono umřelo.

Katrja se trápila, mučila, ale i radovala:

„Ať je mé dítě, moje milované a drahé dítě raději božím andělíčkem, aspoň můj drahoušek nepozná zla!“ Ale pak spustila nářek: „Kdo ke mně bude vztahovat ručičky? Kdo mě na tom světě potěší?... Drahé dítě! Opustila jsi mě, má dceruško!“

Nazar, jako by se ani nic nebylo stalo, hledí svou Katrju potěšit, uklidňuje ji, že je mladá, avšak i jemu samému změkkl hučivý hlas — přede všemi skrývá svůj smutek.

Katrja od toho smutku úplně zeslábla, zchradla. Nejen že nemůže pracovat, ale nemá síly ani chodit. A paní na ni stále útočí:

„Proč si nehleďš práce? Počkej, já tě přinutím!“

„Teď se vás už nebojím!“ odpověděla jí jednou Katrja. „Teď si mě snězte třeba za živa!“

Paní jí pak dala co proto!...

„Prokope!“ povídám, „co bude s námi?“

„Ustyno, srdíčko! Spoutala jsi mi ruce!...“

XXXV

Paní vyhnala Katrju ze dvora na robotu, nebrala ohled ani na jejího muže, který byl panským kočím.

Pán jí jednou, aby to paní nevěděla, dával karbovanec, ale Katrja ho nevzala; položil jí ho na rameno, shodila ho se sebe jako odpornou žábu. Jak ten karbovanec upadl do trávy, zapadl tam a zčernal: nikdo se ho nedotkl. Teprve paní, když přecházela přes dvůr, ho zahlédla a zvedla.

„To snad tady rozseváš peníze ty?“ povídá pánovi.
„Och, můj Bože, můj Bože!“

Pán na to nic neodpověděl, jen velmi zrudl.

Katrju opustila chuť k životu. Po tomto pohanění se s ní něco stalo. Běhala po lesích, po bažinách, hledajíc své dítě, a pak se kdesi sama, chudinka, utopila.

Pán proto byl velmi smutný, ale paní mu povídá:

„Co bys byl smutný? Nevím proč! Copak jsi na ní nepozoroval, že už odedávna byla šílená? Měla takové strašné oči, a když promluvila, bylo to zmatené...“

„Máš pravdu,“ pán se toho hned chytil, „neměla rozum v pořádku!“

Šílená, šílená... Je to tak lepší! Tak spolu rozhodli a byli klidní a spokojení...

Za kuchaře přijali jakéhosi vojáka z města. Ale jaký to byl podivný člověk! Když uvaří pánům, sám se naobědvá, lehne si na lavici a hvízdá a hvízdá a hvízdá a najednou se rozezpívá! Zvonivě a vysoko, jako když kohout kokrhá. Jemu bylo jedno, že jsme nešťastní; jen se nás ptával: „Bylo dnes bití?“ a dodával: „Jinak to nejde: to patří ke službě!“

Nazar byl už docela jiný, i on se jaksí shrbil, ale stále žertoval: „Kdyby mi aspoň jeden den někdo posloužil, do smrti bych na něho vzpomínal!“

Paní toho kuchaře velice chválila, že je to, jářku, člověk řádný, dovede jí vzdávat úctu! Když tak stával před paní, byl rovný jako prut, ruce na švech, oči upřené na ni: „Chytil jsem strakaté sele; strakaté sele mi uteklo do plevele; tak jsem se vrhl na černé sele, chytil jsem je, opařil a upekł teda černé sele...“ Takto všechno odbrumlal a čekal, co mu paní odpoví; a sám přitom jen poučil očí...

A paní mu po každé na to říká:

„Dobře! Dobře! Všechno je v pořádku!... Hlavně, aby se z tebe mezi těmi zvlčilými lidmi nestal ničema.“

„To se nikdy neodvážím, Vaše Vysokoblahorodí!“

Hluboko se jí pokloní, šoupne nohou vpravo, vlevo, odejde z pokoje a rovnou na lavici — a zas hvízdá.

„Bodejž by vás,“ povídám mu jednou. „Kdy už přestanete s tím hvízdáním? Tady je samé hoře, trápení, tady mučí lidi k nesnesení, a vy...“

„Nepoddávej se smutku, děvče, nepoddávej! Proto se tomu říká služba. Tuhle podívej, kolik mi zůstalo zubů... Všechny jsem ztratil ve službě!... Měli jsme kapitána... uch!“

A jen si vzdychl.

„Jak sis to představovala? Jak se dá na světě žít? Jak má člověk sloužit? Jak ve službě vydržet? Biji tě, rvou, souží tě, tupí, ale ty stůj a ani muk... Eh! Chraň nás, Panebože!“

A dal se znovu do hvízdání. Prokop vztekem mrštil dýmkou o zem.

„Voli jsou v jářmu, ale i ti bučí, a to by měla křesťanská duše trpět všechnu možnou potupu, všechnu možnou křivdu a neozvat se?“ zahromoval na vojáka, takže ten přestal hvízdát a podíval se na něho jako tele na nová vrata. „Já takovou povahu nemám!“ říká Prokop. „Se mnou je to tak: buď se zachránit, nebo zhynout!“

„A já zas mám takovou povahu, že uteču!“ zasmál se Nazar. „Volná cestička — drahá tetička.“

„Chytí tě!“ vykřikl voják a vstal s lavice. „Chytí tě a je po tobě!“

Třeba každého něco trápilo, přece se všichni zasmáli.

„Ani na vojně nemá každý kapitán tak obratnou ruku,“ povídá Nazar, „a pak se také stává, že některý utíká, ale klopýtne. Raději mi pověz, kam utéci... Člověk se dostane zrovna tam, odkud utekl. Z louže do bláta...“

Všude páni, všude boháčí...

zazpíval zvonivým hlasem.

Stará paní do roka zemřela. Nechtělo se jí umírat! Stále si říkala v modlitbách, ve svatém Písmu, v kostelích dávala sloužit mše; před obrazy svatých stále ho-

řely svíčky. Jednou děvče nedávalo dobře pozor, svíčka zhasla a paní poručila děvčeti nasekat: „Ty hříšnice, bráníš i mému spasení!“

XXXVIII

Naše paní se pro starou paní velice trápila a plakala. „Teď jsem zůstala na světě už samotinká! Teď mě oškubou do hola! Nestačím na všechno dohlédnout, a na tebe, — to povídá pánovi — jaké je na tebe spolehnutí? Ty mi nepříhospodaříš, leda rozneseš i to, co máme. Ty ani nepomyšlíš na to, že nám Pánbůh už brzo dá dítě. Vzpamatuj se, příteli, pro dítě, když už ne pro mne! Hospodař, na všechno dohlédni a především — nekaz mi lidi.“

„Co to povídáš, miláčku, chraň Bůh, zas si připouštíš starosti! Udělám všechno, co si přeješ, všechno!“

Tak ji chlácholíval.

Jednou ji chtěl přivést na jiné myšlenky a povídá: „Dost už, holubičko, nech těch starostí. Poslechni, co ti povím: už jsem se postaral o kmotra.“

„Komu jsi říkal?“ skočila mu do řeči paní.

„Svému příteli. Je to báječný člověk, hodný.“

„Můj ty Bože! Hned jsem si to myslila!... Jistě jsi řekl nějakému chudásovi!... Ale o tom nechci ani slyšet! To se nestane! Nestane!“

A dala se do usedavého pláče.

„Srdíčko, neplač,“ prosí ji pán, „srdíčko, rozstůněš se!... Tak toho kmotra nevezmeme; omluvím se mu, a tím bude celá věc vyřízena. Jen mi řekni, koho si přeješ ty, toho požádám.“

„Musíme požádat plukovníka — to přece bude kmotr!“

„Když plukovníka, tak plukovníka. Zítřka k němu dojedu. Promiň mi, miláčku, že jsem tě tak zarmoutil!“

„Takové to je vždycky, ty na mne vůbec neberceš ohled: stále mě jen trápíš!“

„Drahoušku,“ povídá pán tiše, „měj také trochu ohled na mne. Víš, ty se zlobíš, křičíš, hádáš se, a já jsem čekal...“

Pán se rozvzlykal!

„Copak je to, co?“ ptá se paní.

Chce ho vzít za ruku, ale on si oběma zakryl obličej a vzlyká, vzlyká!... Stěží mu to vymluvila, líbala ho i objímala, sotva se utíšil.

„Pověz mi, proč ses tak rozplakal? No, pověz!“ prosí ho.

„Sám nevím, miláčku,“ odpovídá jí pán se strojeným úsměvem, „tak nějak... Jsem trochu nemocen. Nemysli na to, neměj mi to za zlé, že jsem se rozplakal jako dítě.“

A povzdychl si.

„Ty si snad myslíš, že tě nemám ráda?“ povídá paní.

„Ne, máš mě ráda.“

„Mám tě ráda, a jak!... Ale nemůžeme spolu stále sedět pohromadě, musíme hospodařit, srdíčko!“

A políbila ho.

Ráno pán odjel a požádal o kmotrovství plukovníka.

XXXIX

Paní se narodil syn. Co hostí se sjelo na křtinyl Vystrojili honosný oběd. Kmotr plukovník se přihnal do dvora se sivými koňmi, na nichž chřestily a zvonily rolničky. Byl statný, měl plný ruměný obličej, stále

si pravici kroutil knír, levicí přidržoval šavli a ramena měl vypjatá.

Jsem ráda, že mám trochu víc volna — vyběhla jsem k Prokopovi — stojím s ním, rozmlouvám u schodů. Vtom, kde se vzal, tu se vzal — je tu pán, tak veselý jako tehdy, když si namlouval paní.

„Co tu tak stojíte? Co si povídáte?“ směje se.

Prokop mu povídá:

„Pane, dovolte mi oženit se s tímhle děvčetem!“

„Dobře, Prokope, vezmi si ji! Nebráním ti. Dejte se oddat, žijte spolu a milujte se.“

„A co paní?“ ptá se Prokop.

Pán si povzdychl a zamyslel se, ale pak povídá:

„Pojďte se mnou! Prokope, vezmi ji za ruku!“

Odchází do pokojů a Prokop mě vede za ním a tiskne mi ruku.

„Miláčku,“ řekl pán, „tuhle jsem ti přivedl ženicha s nevěstou. Líbí se ti?“

V pokoji je plno pánů a paní!... A plukovník se mezi všemi nafoukaně prochází jako krocán a stále si odfukuje.

Naše paní sedí v křesle. Podívala se na nás po čku a odvrátila se. Veselý úsměv zmizel, podívala se na pána vztekle a ptá se:

„Co to má znamenat?“

Prokop se klaní, prosí.

„Já jsem jim už dovolil,“ říká pán, „nebraň jim ani ty, miláčku. Hospodin dal štěstí nám, ať jsou šťastni i oni!“

Paní stále mlčí a kouše si ret. A plukovník vyskočí a zahučí jakoby na troubu:

„Hodí se k sobě, čertovské děti, pěkný párek! Oba jsou krásní! Milá kmotro, musíme je oženit. Chceš se provdat, děvče?“ ptá se mě, chce na mne zamrkat,

ale víčka mu spadla na oči a ne a ne je otevřít; už nemá sil — mnoho toho vypil.

Všichni páni se k němu připojili:

„Ožeňte je, ožeňte!... Slyšíte: váš kmotr plukovník povídá, že je z nich pěkný párek...“

A tu paní povídá:

„Tak ať se tedy vezmou!“

Ani nevíme, jak jsme se dostali přes práh. Udělali jsme všechno narychlo, nic jsme nechystali, honem jsme se vzali, aby si to paní ještě nerozmyslila a nás od sebe nerozloučila.

Strašně se proto na pána hněvala:

„Jak jsi mě podvedl!“ vyčítala mu. „Tohle, jak jsi mě podvedl, ti nedaruji!“

„A ty,“ hrozí mně, „dostaneš co proto!“

„Ať už bude co bude,“ myslím si, „už jsme svoji!“

Mám velikou radost, že teď mohu před lidmi na něho promluvit, že se na něho mohu podívat, že už je — můj!

XL

Zůstala jsem u paní jako dřív. Ještě hůř si na mne vylévá své nálady, ještě hůř mě prohání, a stále to doprovází slovy: „Tak co? Jak se ti vede v manželství? Polepšila sis?“

Když na mne muž nepromluví a nepolituje mě, přichází mi tak někdy na mysl, že by se člověk, kdyby mohl, nejraději do země propadl. Ale sejdu se s ním — je mi zas veselo a dobře: na všechno zlé zapoměnu. Jenže můj muž chodí stále zachmuřenější, až mě srdce bolí.

„Copak ty mě už nemáš rád, Prokope?“

Přivíne mě k sobě a tak mile se mi podívá do očí, že cítím, jako by mi narůstala křídla.

„Proč jsi stále tak smutný, Prokope?... Teď jsme na věky svoji.“

„Och, srdíčko! Bez tebe by mi bylo těžko, ale s tebou je mi ještě hůř... Co mohu každou hodinu očekávat od Boha — jen to, že tě plísni a mučí!... A abych tě obránil — k tomu nemám sil... Je mi těžko, Usto!“

„Nějak už to neštěstí spolu přežijeme, Prokope. Jak já soudím, je ve dvou všechno lehčí.“

„Možná, že máš pravdu, rybičko!“

Usměje se a pohladí mě.

Mám vždycky takovou radost, když mu to rozmluvím, když ho rozveselím!

XLI

Tak jsme žili v bídě a trápení do podzima. A tu se to stalo...

Jednoho dne se v sadě česala jablka; také můj muž češe a stále na mne s jabloně pokukuje, tu za tou větví, tu zas za jinou. Babička se už trochu unavila, posadila se, aby si odpočinula.

„Tak už nám uplynulo to krásné léto!“ pravila. „Sluníčko ještě svítí, ale už nehřeje.“

Při řeči se rozhlížela kolem.

„Ustyno, holubičko, tak se mi zdá, že za plotem vykukují děti, vid?“ ptá se mě.

Podívám se — skutečně, u plotu se tlačí hlouček dětí.

„Tak co, dětičky,“ ptá se babička. „Proč jste přišly, moji sokolici?“

Malí caparti mlčí a jen po očku se dívají na koše s jablky.

„Pojďte blíž, chlapi: dám vám po jablíčku!“ povídá jim babička.

Děti se nahrnuly do sadu. Obklopily stařenu jako kuřata kvočnu a stařenka je podělovala... Kolem nás bylo najednou plno hlaholu a hluku: inu děti. Ale vtom znenadání zahromuje paní:

„Co je to?“

Děti se polekaly. Některé spustily pláč, jiné vzaly nohy na ramena, jen to zapleskalo. Také mně se srdce prudčeji rozbušilo.

Babička zcela klidně hlásí:

„Dala jsem dětičkám po jablíčku.“

„Tys jim dala? To ses opovážila?“ zavřeštěla paní (a celá se při tom třásla). „Vždyť mě okrádáš o majetek, ty mizero!... Zlodějko!“

„Já že jsem zlodějka?“ ozvala se stařena... Zbledla jako plátno, v očích se jí zablýsklo a vyhrkly z nich slzy.

„Víc už krást nebudeš!“ křičí paní. „Už si na tebe dávám dávno pozor, teprve teď ses chytila... To tak, rozdávat panská jablka!“

„Paní, jakživa jsem nekradla,“ odpovídá stařena už klidně, jen hlas se jí chvěje. „Pán nikdy nebránil, naopak sám děti poděloval. Bůh dává úrodu pro všechny. Podívejte se, což je toho pro vás málo?“

„Mlč!“ vypískla paní a celá se zlostí třásla.

Zaprašťely větve. Ze zeleného listí vyhlédl můj muž a jeho pohled je tak strašný! Jen ho prosím očima.

„Zlodějko! Zlodějko!“ plísni paní babičku, zaryla se nehty do jejího ramene, cloumá stařenou a štouhá ji.

„Není pravda to, z čeho jste mě nařkla! Nejsem zlodějka, paní! Celý život jsem prožila v poctivosti!“

„Ty mi ještě odmlouváš?“

Rozpřáhla se jako sekerou a udeřila stařenu do obličej!

Stařenka se zapotácěla; já jsem k ní přiskočila, paní se vrhla na mne a můj muž na paní.

„Děkuji ti, dítě,“ povídá mi babička. „Nestarej se o mne, nehněvej paní.“

A paní mě už chytla za copy.

„Nechte toho, paní, dost!“ křikl můj muž a chytil ji za obě ruce. „Tak tohle zas ne! Dost!“

A paní v hněvu, velice udivena, jen vykřikuje:

„Co? Jak? Cože?“

Když jsem se vzpamatovala, domlouvám Prokopovi, ale ten vedl stále svou:

„Ne, dost!“

A tu ona spustila křik. Sbíhají se lidé, dívají se. Pán se přihnul, co mu stačil dech.

„Co se tu děje?“

Teprve pak můj muž paní pustil.

„Tuhle máš své upřímné duše!“ stěží ze sebe vypravila paní. „Děkuji ti!... Co mlčíš?“ vykřikla hlasitěji. „Div mi nezlámali ruce, a ty mlčíš!“

„Co se to tu stalo?“ ptá se pán poděšen a obrací se na všechny strany.

A tu paní začala: že ji stařena okradla a jak jí pak všichni chtěli sáhnout na život — takových hloupostí napovídala! A při tom ještě vzlykala, křičela, proklínala, takže se i pán rozzuřil. Vrhel se na mého muže:

„Lupiči!“

„Nepřibližujte se, pane, nepřibližujte se!“ volal můj muž ponuře.

„Ech, vidím,“ praví pán, „že tu máš málo místa. Jen počkej, na vojně se budeš moci roztahovat, jak si budeš přát!“

Paní přímo vřeští:

„Na vojnu s ním, na vojnu!... Právě teď jsou ve městě odvody, hned ho tam odvez!“

„Chopte se ho!“ vykřikl pán na lidi. „Svažte mu ruce!“

Prokop se nevzpouzel, sám nastavil ruce, ještě se i usmál.

A Nazar za toho hluku mi povídá:

„Co ses polekala? Proč pláčeš? Hůř nebude!... Ale jestli bude líp — to nevím...“

XLII

Prokopa odvedli do světnice. U dveří stojí hlídka. Na dvoře zapřahají do vozu, Nazar zapřahá koně pro pana.

Můj muž dlouho přemýšlel a potom povídal:

„Ustyno! Posad se vedle mne!“

„Cos to učinil, holoubku? Cos to provedl?“ povídám mu.

„Co jsem provedl? Budeš svobodná — to jsem provedl! Budeš svobodná, Ustyno!“

„Svoboda,“ povídám, „ale bez tebe!“

Bylo mi najednou tak hořko!...

„Svoboda!“ vykřikl, „svoboda!... Na svobodě není z ničeho strach, ani z neštěstí, ani ze zlého osudu. Na svobodě i hory přenesu! Ale nevolníkovi, i kdyby mu štěstí sebevíc přálo, nikdy se zlo v dobro neobrátil.“

Vtom na dvoře zarachotil vůz. Odvedli k němu Prokopa. Já, tak jak jsem byla, jsem k němu vyskočila na vůz. Stařenka mně i jemu žehnala: „Ať vám pomáhá Boží matička, děti!“ a tiché slzy se jí valily z laskavých očí.

Vůz prudce vyrazil. Když pán vyjžděl, paní se ještě ani nevzpamatovala, jinak by mě nebyla pustilal! Jedeme, mlčky se držíme za ruce. Nepláču, netrám-

pím se, jen mi srdce buší, jen se mi srdce chvěje...

Přijíždíme k městu. Pánův vůz nás předjel a zahalil nás do mračna prachu. Vjeli jsme do města, náš vůz rychle projel ulicemi. Zastavili jsme u vysoké budovy.

Prokop pustil mou ruku ze své:

„Usto, netrap se!“

Odváděli ho k odvodu a já jsem se posadila u vchodu, a jako bych seděla na hřbitově.

„Nepoddávej se stesku,“ povídá mi Nazar. „O neštěstí se nestarej, najde tě samo.“

A jeho jako by posypal sníh, tak mu už zešedivěly vlasy; snaží se mě utěšovat, ale na něm je vidět, že jeho už nikdo nepotěší.

Vtom vyvádějí mého muže... Můj Bože, ty můj světe! Srdce se mi zastavilo, ale on je veselý jako o Boží hod...

XLIII

Zůstala jsem s mužem ve městě. Ta doba uběhla tak rychle, jako když šlehne blesk, ale do smrti na ni nezapomenu!

Mého muže hned po odvodu předali vojákoví z povolání, aby ho učil vojenské vědě. Voják byl vysoké postavy, měl černé oči, vlasy i vousy se mu ježily jako štetiny; chodil zpříma, hovořil hlučně a jeho chování bylo povznesené.

Klaníme se mu, ale on na to nic neříká, jen si zamračně Prokopa prohlíží. Prokop mu dává peníze.

„Strýčku, promiňte, že je to málo: nevolník toho mnoho nenaspoří.“

Strýček si odkašlal, odplivl:

„Pojďme!“

„Pojďme do města, ženo, trochu se projdeme!“ povídá mi Prokop.

A šli jsme.

Chodíme ulicemi hlavními i postranními, procházíme se. A on se ptá:

„Tak co, Ustyno, jestlipak cítíš, že jsi svobodná duše?“

A směje se a dívá se mi do očí.

Ačkoli jsem byla neklidná, ačkoli jsem měla srdce sevřené žalem, usmála jsem se, jako bych měla z něčeho radost.

Naskytla se mi volná světnička, ale neměla jsem peníze na nájem. A kde je vzít? Když jsem odjížděla, nic jsem s sebou nevezala, a tak jsem neměla, co bych mohla prodat. Ostatně, neměla jsem ani tam žádné poklady: několik košil, dvě sukně a ještě nějakou kazajku a kožíšek. Tehdy jsem na to ani nepomyslela, abych si to vzala s sebou, a později mi to paní už nevydala. A tak jsem se rozmyslela: „Půjdu nádeničit!“ Poradili jsme se s Prokopem a vydali jsme se k ženě, která světničku pronajímala. Vylíčili jsme jí, jaké neštěstí nás postihlo, a ptáme se, spokojí-li se, když jí budeme platit za světničku denně.

„Dobře,“ řekla paní, „budete-li mít peníze, budete mi platit denně; a nebudete-li mít — počkám vám.“

Přestěhovali jsme se k ní.

XLIV

Naše bytná byla staříčká vdova, přívětivá a laskavá, a jak hovorná! Vypráví nám, vypráví, ale pořád jen o svém neštěstí, že vyhynul celý jejich rod, že zůstala na světě samotinká jako kůl v plotě. Stále vzdychá

a velice často si i zapláče. Také nad naším osudem prolila mnoho slz; když tak sedíme s mužem pohromadě a povídáme si, ona začne plakat a přitom nám říká, že jsme tak mladí, že jsme tak krásní — abych vás neurkla: vy byste měli žít, plně žít lidem pro radost... Povídá to a pláče. A my ji chlácholíme. Utichne teprve, když přijde strýček voják a zahromuje na ni: „Zas ta baba brečí!“

Velice se ho bála, protože měl takovou podivnou povahu — člověk nemohl na něho promluvit ani se ho na něco zeptat.

„Co jen je to za člověka!“ říkávala, „je tak hrozný a nelaskavý, chraň nás, Panebože! Copak neměl nikdy rodinu, či co v tom vězí? Pánbůh ví!“

Vstávám velice časně, běžím za výdělkem. Vracím se pozdě. V ruce držím vydělané peníze, a proto vesele pospíchám domů.

S mužem se setkáváme na cestě; mile a pevně mi stiskne ruku a tiše se ptá:

„Hodně ses unavila, Usto?“

XLV

Jednou večer tak sedíme: voják s dýmkou na lavici, bytná u okénka a já s Prokopem opodál. Všichni sedíme mlčky; vtom někdo na dveře — tuk-tuk; a potom cosi zavolalo za dveřmi: „Pozdrav Pánbůh!“

To je přece Nazar!

Vstoupil a stojí před námi, veliký až do stropu, dýmku v zubech; řekl bys, že se i šediny skryly do husté kštice.

„Pomáhej Pánbůh hospodyni i vám všem!“

„Děkujeme! Pěkně vás vítám!“ povídá stařena.

„Kde ses tu vzal, Nazare?“ ptá se Prokop. „Jako by ses vynořil ze země!“

„Přicházím odtud, kde dobří lidé cestičku vyhlížejí.“

Strýček voják se pohnul, dívá se na dveře.

„Copak se vrtíš, pane vojáku? Jsi s námi jedné víry — nestraň se nás.“

Strýček se stále ohlíží na okna, na dveře.

„Jejej, jak jsi srdnatý! Nechceš snad chytit vítr v poli?... Ano, jak vidím, jsi člověk ze stepí... Jen to tedy zkus — nechytíš ho. Raděj mi dej oheň, chci si zapálit... Jak se vám tady vede?“ ptá se nás. „Proč jen jsou ty ženské ve městě tak mrštné a hezké?“ a mrká na mne.

„A jak je tam u vás?“ ptám se já jeho.

„Jak?! Tam dávají na vybranou, jak si lidé přejí: můžeš se utopit anebo prostě pojít.“

„Ach, to je trápení! Je to ale neštěstí!“ povídá bytná smutně.

Strýček voják si jen zakroutil knír.

„A co stařenka?“ ptám se.

„Je živa. Tu nic nezdohá. Vzkazuje vás pozdravovat.“

Ptám se na sebe, co říkala paní.

„No ovšem! Pán musil za vás oba klečet na hrachu. Neustále mu předhazovala: „Proto, že jsi jim dal takovou volnost, přišli jsme o dvě pracovní síly! Kdo v tom zůstal hlupákem?“ A já bych k tomu poznamenal: hlupák nehupák, ale když tak před ní stál, na rozumného ani dost málo nevypadal.“

Bytná zatím zve k večeři. Nazar vytáhl láhev kořalky, kterou měl na prsou za košilí, a postavil ji na stůl.

„Vypijme,“ povídá, „každý plnou, léta nám rychle uplynou!... Ať je zdrav a je mu přáno, komu černé obočí je dáno!“

A strýček voják:

„Tohle že je kořalka? Než takovéhle kořalky, to se raději napít vody!“

„Chce-li někdo, ať se napije vody,“ ozval se na to Nazar.

„Tak se mi zdá, že je to dobrá kořalička,“ povídá bytná.

„Ať se tomu šenkýři, co ji načepoval, taky tak dobře žije!“ odsekl strýček voják hřmotně. A přesto pil a pil. Napije se a odplivne, nalije si a zas pije.

Stařena se diví a vrtí hlavou, ale pak už se neudržela:

„Co vy ji tak haníte?“

„Do toho ti nic není, babo!“ zahučel strýček, „přátelům připijíme všelijakou.“

„Tak tedy na zdravíčko!“

„Abyste věděl, že jsme dobří lidé!“ dodal Nazar.

Večeříme, povídáme si a strýček voják pije a pije. Pobledl v obličejí a sklonil hlavu na stůl. Dívá se na mne a mého muže a povídá:

„Och, děti, děti! Už nebudete dlouho žít pohromadě... Ale nechte toho, netrapte se!... Už jste si požili, rozkoší užili — to vám stačí. Ale stává se taky, že v celém živobytí nepoznáš lásky ani nic dobrého — celý život prožiješ pod holí... A tak žij!... Bez rodiny, bez přízně, nikdo tě neuvítá, nikdo ti neporadí — a tomu se říká rozkošný život!“

A stará bytná se ho ptá:

„Odkud jste rodem, strýčku? Odkud pocházíte?“

„Jsem z kantonistů!“ odpověděl voják pochmurně.

„Z těch, jestli jste to slyšeli, co jich za cholery tolik pomřelo. Příbuzné nemám, neznal jsem a neznám.“

„A co vaše matička?“

„Řekl jsem přece: neznám!... Nač se zbytečně vyptávat?“

„Já stejně tak nemám příbuzenstva!“ povídá bytná a vzlyká.

„Ještě i ona se cpe mezi lidi!“ zahučel voják. „Co to je, to tvé neštěstí!... Nakašlat na to! Tohle neštěstí, jako moje, to je neštěstí: nemáš na koho si vzpomenout, ani nikdo si nevzpomene na tebe; nemáš kam jít, kde se usadit. Všichni jsou ti cizí a všechno, dočista všechno je ti cizí: světnice, lidé, šaty... Člověk ze stepí! — říkáš (to povídá Nazarovi)... Ano, je to tak, bratře! Vzali mě ze stepí... Nu, snad byly ty stepi krásné!... Babo, dej mi kořalku! Vypijeme až do dna, protože tam na dně jsou skryty naše mladé dni!“

A už se mu kutálejí z očí slzy jako hráchy. Najednou se rozesměje a pije při tom kořalku... Ale pak se svalil na lavičce a usnul.

„Nu, sešli jsme se, jak se praví, dej nám, Bože, zdraví!“ říká Nazar. „Buď sbohem, Prokope, bratře!... Ale málem bych byl zapomněl. Přinesl jsem ti trochu peněz. Pět karbovanců. Užij je ve zdraví!“

„Děkuji ti, bratře! Nevím, budu-li ti to moci někdy oplatit.“

„Holá! Jen abychom byli živi! To nejsou peníze panské — dávám ti je jako bratr: ty tě nezarmoutí. Já si vydělám: teď jsem aspoň na půl roku svobodný, ani se psy mě nechytí.“

Rozloučil se s námi a odešel. Už nikdy jsme ho nespatriili.

XLVI

Milý Panebože! Jaký tehdy byl náš život! Třeba v bídě, třeba v neštěstí, ale přece jen byl tak milý, tak požehnaný! Lehce jsme si mohli vzdychnout, vesle se rozhlédnout a myslet si: co si vydělám, je

všechno moje; posedím si, pohovořím — a nikoho se nebojím; budu-li chtít, budu dělat, nikdo mě k práci nenutí, nikdo se mě ani nedotkne. Na těle i na duši cítím, že žiju.

Ale na jaře přichází zpráva: vojáci se dávají na pochod.

„To není pravda!“ koncejším se, ale srdce hned vytušilo, že to je pravda. A tu přichází rozkaz: chystat se na pochod, na pochod!

Prokop mě utěšuje, dokazuje mi, že tohle neštěstí je jen dočasné, že se vrátí a — budeme svobodní.

„Ano, ano,“ povídám já, „ano, můj milý!“

A srdce mě bolí, slzy se mi řinou z očí.

Už je stanoven den pochodu. Šli jsme k pánovi do dvorce rozloučit se. Páni nebyli doma; v celém hospodářství zůstala jenom sama babička. Babičko, ty moje zlatá! Už z dálky jsem ji poznala na dvoře, a když jsem ji poznala, rozplakala jsem se. Už jenom ta duše v ní byla živá. Přibíhám k ní, objímám jako vlastní matku.

„Pročpak pláčeš, děvenko?“ ptá se mě tiše.

„Protože vy tu zůstáváte v tom pekle!“

„Jistěže tady, švitorko. Tady jsem se narodila, tady jsem byla pokřtěna, tady jsem osiřela... tady taky umřu, dítě.“

„A budete trpět až do smrti?“

„Budu trpět, švitorko.“

Dala nám požeňání jako vlastním dětem, podarovala nás tím, co měla. Rozloučili jsme se, odešli... A mnohokrát jsme se obraceli, dívali jsme se. Babička stojí na prahu, kolem je ticho, všude je jasno, z pole vane větřík, z lesů dýše chládek, kdesi hučí voda; a vysoko nade vším září a usmívá se jasné sluníčko...

Vyprovodila jsem muže až do Kyjeva. V Kyjevě jsem zůstala ve službě; on odtáhl s vojskem někam daleko až do Litvy.

„Nesužij se pláčem, zlatičko!“ nakazoval mi. „Vrátím se... doufám. Doufej i ty. Čekej mě!“

A já čekám... Jak je ta služba dlouhá! Už je tomu sedm let, co odešel. Uvidím ho ještě někdy?... V panské vesnici, odkud pocházím, jsem nebyla. Od lidí jsem se dověděla, že jsou všichni živi. Vede se jim pořád stejně. Babička žije, trpí, a o Nazarovi není slechu. Sloužím, posluhuju, vydělávám. Jaká je ta naše kopejka? Krvavě zasloužená! Ale někdy je i mně tak lehký, tak je mi najednou veselo, když si pomyslím, že kdybych chtěla, mohu tu službu třeba hned opustit. Když si tohle pomyslím, jako by se mi čekání zkrátilo o celý rok. Nějak mě uklidní, pozvedne to pomyslení, že jsem svobodná, že nemám ruce spoutány. „To neštěstí je dočasné, není věčné!“ myslím si.

Jak bych mohla na svého muže zapomenout, třeba jen na chvíličku? Vždyť on mě vysvobodil z pekla, z otroctví!... To spíš i Bůh na mne zapomene! On je můj muž, můj pán. Pozdrav ho, Boží matičko: jsem svobodná! Chodím, hovořím, dívám se — co je mi do toho, že jsou na světě páni!